

UMUMIY O'RTA TA'LIMDA O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI

Atamuratova Perizat Baxitjan qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
pedagogika mutaxassisligi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17213470>

Annotatsiya. Maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishning dolzarbligi, pedagogik va psixologik asoslari tahlil qilingan. Kasb tanlash jarayonida shaxsning qiziqishlari, qobiliyati va shaxsiy xususiyatlari bilan ta'lim-tarbiya jarayonining o'zaro uyg'unligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar. kasb-hunarga yo'naltirish, ta'lim, pedagogik asoslar, psixologik asoslar, shaxsiy qobiliyat, motivatsiya.

ОБЩЕЕ СРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ УЧАЩИХСЯ

Атамуратова Перизат Бахытжан кызы

магистрант специальности «Педагогика» Нукусского государственного
педагогического института имени Ажинияза.

Аннотация. В статье рассмотрена актуальность профессиональной ориентации учащихся в общеобразовательных школах, а также проанализированы её педагогические и психологические основы. Раскрыта взаимосвязь процесса обучения и воспитания с интересами, способностями и индивидуальными особенностями личности при выборе профессии.

Ключевые слова. профессиональная ориентация, образование, педагогические основы, психологические основы, личные способности, мотивация.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF CAREER GUIDANCE FOR STUDENTS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION

Atamuratova Perizat Bakhytzhn kyzy

Master's student in pedagogy at Ajiniyaz Nukus state pedagogical institute.

Abstract. The article examines the relevance of career guidance for students in general secondary education institutions and analyzes its pedagogical and psychological foundations. It reveals the interrelation between the educational process and the students' interests, abilities, and personal characteristics in the process of choosing a profession.

Keywords. career guidance, education, pedagogical foundations, psychological foundations, personal abilities, motivation.

Kirish. Hozirgi globallashuv va texnologik taraqqiyot davrida yosh avlodni kasb-hunarga yo'naltirish masalasi ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasini isloh qilish bo'yicha qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ham o'quvchilarda kasb-hunarga yo'naltirish tushunchalarini shakllantirish, ularni mehnat bozorining talablariga mos kasb tanlashga tayyorlash zarurligi ta'kidlab o'tilgan. Kasb-hunarga yo'naltirish nafaqat o'quvchining

kelajakdagi kasbiy faoliyatini belgilab beradi, balki uning shaxs sifatida shakllanishida, ijtimoiy munosabatlarda faol ishtirok etishida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalasi ta'lim-tarbiya jarayonining eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki shaxsning kelgusida qanday kasb egasi bo'lishi nafaqat uning individual hayotiy faoliyatini, balki jamiyat taraqqiyotini ham belgilab beradi. Kasb tanlash masalasi o'quvchi shaxsining ma'lum darajadagi ijtimoiy va psixologik yetuklikka erishgan davrida yuzaga keladi. Shu sababli ta'lim tizimi nafaqat o'quvchilarga umumiy bilim berish, balki ularni ongli ravishda kasbiy faoliyatga tayyorlash, o'z imkoniyatlari va qobiliyatlarini to'g'ri baholashga o'rgatishi zarur.

Kasb-hunarga yo'naltirishning pedagogik jihatdan asoslanishi, avvalo, ta'lim jarayonida o'quvchilarda mehnatga munosabatni shakllantirish, ularda kasbiy qiziqish uyg'otish, kasbiy bilim va ko'nikmalarni bosqichma-bosqich egallashni ta'minlash bilan izohlanadi. Maktab darslarida, ayniqsa mehnat ta'limi va texnologiya fanlarida o'quvchilar turli ishlab chiqarish faoliyatlari bilan tanishtiriladi, amaliy mashg'ulotlarda o'z qo'llari bilan mahsulot tayyorlashga, mehnat jarayonida mas'uliyatli bo'lishga, natijaga erishishga o'rgatiladi. Bu jarayon o'quvchining kasb tanlashdagi qaroriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, kasb-hunarga yo'naltirish faqatgina ayrim fanlar doirasida emas, balki barcha o'quv fanlari, sinfdan va maktabdan tashqari tadbirlar, o'qituvchining shaxsiy namunalari orqali amalga oshiriladi.

Psixologik asoslar esa o'quvchi shaxsining o'z imkoniyatlarini anglashiga, o'zini o'zi baholashiga, qiziqish va moyilliklarini chuqurroq tushunishiga tayanadi. Har bir bola o'zining individual qobiliyatlari va shaxsiy xususiyatlariga ega. Bunday xususiyatlarni aniqlashda psixodiagnostik metodlardan foydalanish, turli kasbiy qiziqishlarni aniqlovchi testlar o'tkazish, psixologik suhbatlar tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan psixologik yondashuv o'quvchining kasb tanlash motivatsiyasini shakllantirishga yordam beradi, chunki kasbiy qaror qabul qilish jarayonida o'quvchi nafaqat tashqi omillarga, balki ichki ehtiyoj va intilishlarga ham tayanadi. Agar o'quvchi tanlagan kasbini shaxsiy qiziqishi va qobiliyati bilan uyg'unlashtira olsa, uning kelgusidagi kasbiy faoliyati yanada samarali bo'ladi.

O'quvchilarda kasb-hunarga yo'naltirish jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan pedagog, ota-ona va jamiyatning hamkorligiga bog'liq. O'qituvchi o'quvchiga to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatishi, turli kasblar haqida keng qamrovli ma'lumot berishi, ijtimoiy hayotda zarur bo'lgan mutaxassisliklarning afzalliklari va mas'uliyatlari haqida tushuntirishi lozim. Ota-onalar esa o'z farzandining qiziqishi va qobiliyatlarini hisobga olgan holda, unga mustaqil tanlov qilish imkoniyatini berishlari, psixologik qo'llab-quvvatlashni ta'minlashlari kerak. Shu bilan birga, ishlab chiqarish korxonalari va mahalliy tashkilotlar bilan hamkorlikda amaliy mashg'ulotlar tashkil etish, mehnat jarayonini bevosita kuzatish imkoniyatini yaratish o'quvchilarda kelajak kasbi haqida yanada aniqroq tasavvur hosil qiladi.

Zamonaviy davrda kasb-hunarga yo'naltirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, axborot tizimlari va sun'iy intellekt imkoniyatlari keng qo'llanilmoqda. Xususan, onlayn kasbiy diagnostika dasturlari, elektron ma'lumot bazalari va interaktiv platformalar o'quvchilarga o'z qiziqish va qobiliyatlarini chuqurroq tahlil qilish, turli kasblar haqida kengroq ma'lumot olish imkonini beradi. Bu esa o'z navbatida kasb tanlash jarayonini ilmiy asoslangan va ongli qarorga aylantiradi.

Umuman olganda, umumiy o'rta ta'limda o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishning pedagogik va psixologik asoslari bir-biri bilan uzviy bog'liq holda amalga oshiriladi. Pedagogik

asoslar o'quvchilarga bilim va ko'nikmalarni berishga, ularda mehnatga bo'lgan ongli munosabatni shakllantirishga qaratilgan bo'lsa, psixologik asoslar shaxsning qobiliyatlari, qiziqishlari va motivatsiyasini hisobga olish orqali unga to'g'ri tanlov qilishda yordam beradi. Ushbu ikki yo'nalish uyg'unlashgan taqdirdagina kasb-hunarga yo'naltirish jarayoni samarali natija beradi va yoshlarning kelgusidagi hayotiy faoliyati, jamiyatda o'z o'rnini topishi uchun mustahkam poydevor yaratiladi.

Xulosa. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish – ularning kelajak hayoti va jamiyat taraqqiyotida hal qiluvchi omillardan biridir. Pedagogik yondashuv orqali bilim va ko'nikmalar shakllantirilsa, psixologik yondashuv orqali o'quvchining shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlari aniqlanadi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish o'quvchining muvaffaqiyatli kasb tanlashiga, jamiyatda o'z o'rnini topishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Nilufar Abdusattorovna Umurzoqova "Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarni kasb tanlashga yo'naltirish" Science and education scentifik journal 2022 y
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Kasb-hunarga yo'naltirish tizimini rivojlantirish to'g'risida"gi qarori. – Toshkent, 2021.
4. Abdullayeva M. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
5. Musayev R., Jo'rayev M. Kasb tanlash psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2021.
6. Abduvakilovna K. U. O'smirlarda salbiy xulq-atvor namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari //Journal of new century innovations. – 2022. – T. 19. – №2.